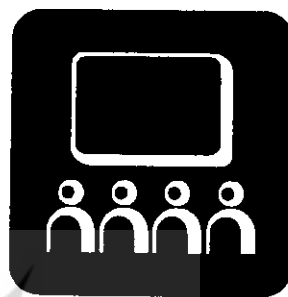

اعضاء، مدیران، کارکنان) نهفته است. آنان به هر میزان در جریان عمل، علاقمندی و تلاش بیشتری برای پیاده کردن ضوابط تعاون و تعاونگری از خود بروز دهند، سازمان تعاونی ذیربط به مرزهای یک سازمان تعاونی اصیل نزدیکتر و انطباق بیشتری خواهد داشت. به علاوه در صورت تحقق این امر، حضور نیروی انسانی در عرصه فعالیتهای سازمان یافته‌تر، بسویاتر و مسئولانه‌تر خواهد بود.

از سویی نیز، بر پایه شواهد و نیز تجارب گذشته، با عضو شدن برخی از افراد جدید و یا رفتار سهل انگارانه بعضی از اعضای ناآشنا یا غیر متعهد به جریان فکری تعاون و تعاونگری در فعالیتهای سازمان تعاونی ذیربط اختلال و ناهمگونیهای بروز خواهد کرد که در نتیجه آن، وحدت عمومی سازمان و پیشرفت امور از چارچوب اصول و ضوابط تعاونی تغییر مسیر ایجاد می‌شود و بر فرآیند امور بی ثباتی حاکم خواهد شد. بدیهی است این رخداد پیامدهای ناگواری را به تعاونگران آن تعاونی و نیز جامعه تعاونی کشور تحمیل خواهد ساخت.

مطالبی که بیان شد حاکی از این است که همواره نگرش، اعتقاد و تمایلات تعاونگران، به نهضت تعاونی در معرض تغییر، تحول و افت و خیزهای فراوان و خاموشی می‌باشد. از این رو لازم است رفتار و باورهای تعاونگران و نیروی انسانی ذی سهم در سازمانهای تعاونی مورد اصلاح، تعدیل و تغییر مطلوب قرار گیرد.

این امر نیز تنها از طریق "آموزش" امکان‌پذیر خواهد بود. از دیدگاه اندیشمندان تعاون این نکته به اثبات رسیده است که "تعاونی‌ها" و "آموزش" دو رویکرد همپوسته و همپوشان می‌باشند. آموزش به منزله عامل اساسی ایجاد، بقا و توسعه حیات تعاونی‌ها شناخته شده است. آموزش اعضاء و ارکان تعاونی‌ها، یکی از راهکارهای تسهیل رشد و توسعه به حساب می‌آید. با عنایت به این نکته تعاونگران اعتقاد یافته‌اند که آموزش، عنصر مهم تشکیل، گسترش و توسعه سازمانهای تعاونی

روش شناسی آموزش تعاونگران

○ مهندس محمدرضا عباسی

مقدمه

اگر چه سازمانهای تعاونی در ابعاد ساختاری دارای عناصر و اجزاء روشن و تعریف شده‌ای هستند، اما هویت اصلی هر سازمان تعاونی با اهداف و برنامه‌های آن تبلور می‌یابد که این نیز یقیناً از کیفیت تمایلات تعاونگرانه نیروی انسانی آن تأثیر می‌پذیرد. به دیگر سخن به هر میزان تمایلات و گرایش به فعالیتهای تعاونگرانه و پایبندی به اصول تعاون در یک سازمان تعاونی راستایی متعالی و تقویت یافته‌تر داشته باشد، آن سازمان از هویت اصلی‌تری برخوردار خواهد بود و اصول و ضوابط نهضت تعاونی در آن سازمان مستحکم‌تر گردد.

با این وصف، به عنوان یک نتیجه‌گیری

آموزش تعاون

در کشور ما پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با حمایت ویژه دولتمردان و مسئولان ذیربط اقتصاد تعاونی به منزله یک نظام نوین اقتصادی به نحوی جدی مورد توجه قرار گرفت و با بسترسازیهایی مناسب قانونی که انجام شد، شرکتهای تعاونی به نحو چشمگیری رو به ایجاد و گسترش نهادند. استقبال مردم از این سازمانها، در تاریخ کشور بی سابقه بوده است و این اقبال عمومی موجب گردید تا اقتصاد تعاونی در برنامه‌های توسعه اقتصادی کشور از جایگاه و عنایت ویژه‌ای برخوردار شود.

روند رو به گسترش و فزاینده تعاونی‌ها که مؤید استقبال مردم از آنها می‌باشد، موجب گردید مطابق شرایط و تحولات روز، این سازمانها دچار روند رو به تحول و تکاملی شوند و بیش از پیش از نظام اداری پویا، حیطة گسترده فعالیت، متقاضیان

در سرتاسر جهان است. زیرا، ارتقاء بخشیدن به دانش، معلومات و مهارت تعاونگران در زمینه کارکردها و فعالیتهای تخصصی (نوع و موضوع فعالیت تعاونی ذیربط) و نیز تقویت بیشتر آنان درباره فرهنگ تعاون و تعاونگری موجب افزایش توانمندیهای مؤثر در رشد و توسعه فعالیتها خواهد شد.

به بیان دیگر، سیمای تعاون در کشور هنگامی مزین به تعاونی‌های توسعه یافته خواهد شد که رفتار و کردار تعاونگران با یاری جستن از آموزش، در راستای آرمانهای نهضت تعاونی، اصلاح، تعدیل و تقویت یافته باشد.

یکی از نتایج ارزشمند آموزش تعاونی این است که با طرح و اجرای برنامه‌های آموزشی مؤثر، افق دید تعاونگران درباره سازمان کارگروهی و تعاونگری و نیز آرمانهای نهضت تعاونی وسعت می‌یابد. آنان تبدیل به ژرف اندیشانی خواهند شد که اندیشمندان به مسئولیتها و وظایف خویش خواهند نگرست، مسائل مربوط به خود و تعاونی ذیربط را درست و منطقی تشخیص خواهند داد (مشکل‌گشایی) و بالاخره رفتار خود را برای حل مسائل از راه منطقی، تفکر و تدبیر (خودیاری) و به کمک دیگران (همیاری) تنظیم خواهند نمود.

به این ترتیب، اهمیت خطیر آموزش تعاون را می‌توان در تقویت و شکوفایی اقتصاد تعاونی و لاجرم نیل به توسعه ملی خلاصه کرد.

اما نکته مهم و قابل تعمق این است که ارمغانهای ذکر شده تنها زمانی حاصل خواهد شد که همه عناصر و اجزاء آموزش تعاون در جنبه‌های ساختاری و محتوایی به شیوه‌ای درست و عملی در جای خود رعایت شده و مورد نظر قرار گرفته باشند. در این راستا، یکی از عناصر مهم و مؤثر در کیفیت آموزش، انتخاب و طراحی "روش" آموزش مؤثر برای اجرای هر موضوع، هدف و برنامه آموزشی است این نوشتار نیز به همین منظور نگاشته شده است که امید است مورد توجه علاقمندان قرار گیرد.

فزاینده عضویت، تنوع یافتن قلمرو فعالیتها، نظام مدیریتی پیچیده و بالاخره کارکردهای بسیار متعدد برخوردار شوند.

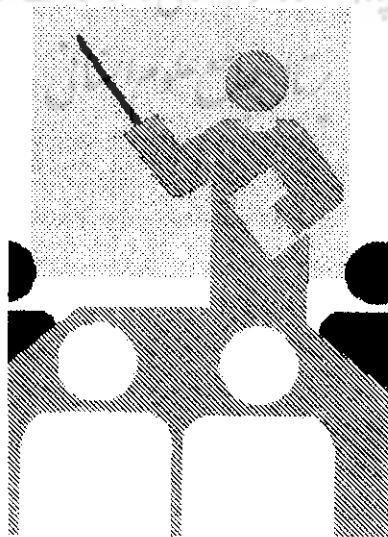
هم اینک، شمار اعضای شرکتهای تعاونی کماکان رو به افزایش است و برای انجام وظایف، مسئولیتها و پیمودن راههای توسعه نیاز به داشتن معلومات، دانش و مهارتهای جدید هستند. با این وصف، هم مدیریت و برنامه ریزی کلان بخش تعاون (وزارت تعاون) و هم مدیریت سازمانهای تعاونی (مدیریت خرد) برای کسب توفیق در انجام رسالت خویش ناچارند به آموزش بیشتر بها دهند و تعاونگران را از طریق برنامه‌های آموزشی کارآمد و اثر بخش حمایت و پشتیبانی کنند.

نکته روشنی است که آموزش تعاون در نظام رسمی (مدرسه‌ای) که مخاطب آن عموماً جوانان و نوجوانان مدارس هستند، اهمیت خاصی دارد. زیرا، آنان نسل آینده ساز و تعاونگران آتی نهضت تعاونی را رقم خواهند زد. اما آموزشهای تعاونگران بزرگسال به عنوان آموزشهای ضمن خدمت، کاربردی، توسعه‌ای و ... در جای خود اهمیت به سزایی دارد.

آموزش تعاونگران بزرگسال در واقع آموزشهای ویژه تعاونگرانی است که هم اینک سازمانهای تعاونی کشور در اختیار آنان قرار دارد و در گروههای مختلف (عضو، بازرسان، عضو هیأت مدیره، کارکنان و ...) به فعالیت مشغول هستند.

آموزشهای تعاونگران بزرگسال به این دلیل شایسته توجه بیشتری است که در کوتاه مدت نتایج آن بارز و عملی می‌شود و تأثیر فراوانی بر افزایش کمیت و کیفیت تولید و خدمات بخش و نیز فرآیند عملیات تعاونها خواهد گذاشت.

آموزش تعاونگران بزرگسال، فرآیندی است که نیازها و کمبودهای آموزشی تعاونگران حاضر در صحنه‌های اقتصادی را مرتفع می‌سازد. از طریق برنامه ریزی و اجرای این آموزشها، تعاونگران شاغل در تعاونیها و اعضای کنونی آنها به دانش، اطلاعات و مهارتهای کاربردی مورد نیاز

موفقیت هر سازمان تعاونی در چگونگی و میزان گرایشات و کردار تعاونگراییانه نیروی انسانی آن (اعم از اعضاء، مدیران، کارکنان) نهفته است. آنان به هر میزان در جریان عمل، علاقمندی و تلاش بیشتری برای پیاده کردن ضوابط تعاون و تعاونگری از خود بروز دهند، سازمان تعاونی ذریعاً به مرزهای یک سازمان تعاونی اصیل نزدیک تر و انطباق بیشتری خواهد داشت. به علاوه در صورت تحقق این امر، حضور نیروی انسانی در عرصه فعالیتها سازمان یافته تر، پویاتر و مسئولانه تر خواهد بود.

صورت مستمع و منفعل بر روی صندلی کلاس بنشینند و اجازه اظهار نظر و شرکت در فرآیند آموزش و یادگیری را نداشته باشند.

ویژگیهای جسمی، روانی و رشد قوای دفاعی (به همراه تجارب غنی) شرایط را به نحوی فراهم ساخته است که بزرگسالان تنها در صورتی علاقمند به شرکت در دوره‌های آموزشی باشند که آموزشگر یا مربی به آنان فرصت همکاری و مشارکت فعال در آموزش را (مباحثه، اظهار نظر، گفتگو، تمرین، طرح، تجارب، آزمایش و...) بدهد و بالاخره قادر باشند خود را اظهار و بیان نمایند. با این وصف برای آموزش بزرگسالان باید از آن دسته از روشهای آموزشی بهره برد که دور از یک محیط خشک و رسمی، در شرایط آزاد و فعال به یادگیری بپردازند. عموماً بزرگسالان به دلیل ضعف در قدرت شنوایی و بینایی قوای جسمانی، تمایل به یادگیری مطالب آموزشی از طریق سخنرانی را ندارند. آنان علاقمندند از طرق مختلف تجربی، مشاهده، لمس کردن، قرار گرفتن در موقعیتها، سرگرمی و تفنن و ... در فضایی دوستانه و غیر رسمی، نیازهای آموزشی خود را مرتفع سازند. این یک راه مناسب و اساسی جهت یادگیری مطلوب و نسبتاً پایدار برای بزرگسالان است.

با توجه به آن چه بیان گردید، آموزش برای تعاونگران بزرگسال می‌بایست از نوعی روشهای آموزشی استفاده به عمل آورد که ویژگیهای تعاونگران را به عنوان خمیرمایه اصلی مورد نظر قرار داده باشد و بر پایه توانمندیها و خصوصیات فردی، اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی آنان به آموزش مطالب در دوره‌های مختلف آموزشی بپردازد.

باشند. اگر یک فرد بزرگسال برای یادگیری یک موضوع یا مطلب و با یک مهارت احساس نیاز نکرده باشد، انگیزه‌ای برای یادگیری نیز نخواهد داشت. این مثال به این جهت بیان گردید که اهمیت روش آموزش در یادگیری روشن می‌شود. در آموزش بزرگسال مطابق مثال، باید از روشهایی که نیاز فراگیر را پاسخ می‌گویند، استفاده شود. همچنین گفتنی است که بزرگسالان به دلیل داشتن انگیزه و به کمک تجارب و پیش‌دانسته‌های نسبتاً غنی، قادر خواهند بود مطالب آموزشی را بیاموزند.

پژوهشهایی که در زمینه کیفیت و چگونگی یادگیری در بزرگسالان صورت گرفته است، نشان می‌دهند که همه بزرگسالان (با خصوصیات طبیعی) قادر به یادگیری هستند و در گروه افراد آموزش‌پذیر جای می‌گیرند. فی‌المثل، یک فرد بزرگسال که ۸۰ سال سن دارد، چنانچه از سلامتی طبیعی و نسبتاً کافی بهره‌مند باشد، می‌تواند همانند یک نوجوان، مطالب آموزشی مورد نیاز را یاد بگیرد. در همین رابطه، تحقیق دیگری نشان می‌دهد که یک فرد چهل ساله قادر است اگر نه بهتر، بلکه همانند یک جوان، مطالب آموزشی را بیاموزد. دلیل اصلی این امر نیز داشتن تجارب، معلومات و پیش‌دانسته‌های غنی از سوی بزرگسالان است که موجب شده کمبود و برخی ناتوانیهای جسمی و روانی مؤثر در یادگیری را در آنان جبران سازد.

گفتنی است که برخی ویژگیها (افزایش سن و تحلیل قوای جسمانی) موجب شده است تا بزرگسالان قادر نباشند همانند جوانان و نوجوانان ساعات متمادی را به

تجهیز می‌شوند و فرهنگ و پیشرفت تعاونگرانه در آنان نیز توسعه و تقویت خواهد یافت.

از آنجا که گروههای مخاطب آموزش تعاونگران، عموماً افرادی هستند که در گروه سنی بزرگسالان جای می‌گیرند، برای آموزش مؤثر آنان باید از روشهای آموزشی ویژه و مناسب بزرگسالان بهره لازم را به عمل آورد.

بر اساس یافته‌های پژوهشی، بر همه اندیشمندان و صاحب‌نظران تعلیم و تربیت آشکار شده است که روشهای آموزش و یادگیری از آموزشهای بزرگسالان و خردسالان عمیقاً متفاوت است. خصوصیات بزرگسالان در جنبه‌های روانی، جسمانی، نیاز آموزش، تجارب، پیش‌زمینه‌ها، اطلاعات گذشته، علائق و بالاخره انگیزه‌های مورد نیاز برای آموزش و یادگیری با خردسالان تفاوت بسیار دارند. به همین دلیل باید در آموزش بزرگسالان از روشهای آموزشی که پاسخگوی ویژگیهای آنان باشد استفاده کرد. اساس پیدایش و تکامل متودولوژی (روش‌شناسی) آموزش نیز به همین اصل استوار است. در واقع، روش‌شناسی آموزش مشخص می‌سازد که آموزش و یادگیری برای یک گروه از مخاطبان با ویژگیهای خاص با استفاده از کدام روش آموزشی سهل الوصول‌تر، راحت‌تر و آسان‌تر بوده و یادگیری عمیق‌تر و پایدارتری را به ارمغان خواهد آورد؟

یکی از گزینه‌های مؤثر در انتخاب روش آموزش نیاز است. در مقایسه با خردسالان و جوانان، بزرگسالان مطالب آموزشی را هنگامی به خوبی یاد خواهند گرفت که برای یادگیری آن مطالب، احساس نیاز کرده

یا روشهای آموزشی ویژه‌ای برای ارائه اطلاعات و مهارت‌های مورد نظر یاری جوید، پس می‌توان گفت روش آموزش جزء لاینفک نظام آموزش و یادگیری است. پس باید از روشهایی بهره جست که عناصر مؤثر را در انتخاب روش آموزش مورد توجه قرار داده باشد و صرفاً در این صورت است که آموزش و یادگیری یک فرایند معنی دار، آسان و سریع خواهد شد.

آموزش تعاونگران بزرگسال یکی از شعب و زیر شاخه‌های آموزش ویژه بزرگسالان بحساب می‌آید. بنابراین برای برنامه‌ریزی و اجرای این آموزشها لازم است از اصول و برنامه‌ریزی آموزشی ویژه بزرگسالان و برای اجرای آنها نیز از روش‌شناسی آموزشی با تأکید بر ویژگیها و شرایط زیستی، روانی، اجتماعی و فرهنگی تعاونگران استفاده می‌شود. از همین رو، بر همه دست اندرکاران نظام آموزش تعاونی (مدیران، برنامه‌ریزان، سیاستگذاران، مجریان و ...) لازم می‌آید تا در زمینه روش‌شناسی آموزش تعاون مطالعات و پژوهشهای کافی را به عمل آورند و نکات مؤثر بر انتخاب روشهای آموزش تعاون را یافته و مورد استفاده قرار دهند.

عوامل مؤثر بر انتخاب روشهای آموزش تعاون

همانند آموزش سایر رشته‌ها و موضوعات علمی، برای آموزش علوم تعاونی و رشته‌های وابسته به آن از نقطه نظر متدولوژی برخی نکات مؤثر در انتخاب روش آموزش را می‌توان پیش بینی نمود. اما باید توجه داشت که برای انتخاب روش مؤثر آموزشی به دلیل گستره تنوع و وسیع تعاونی‌ها از جنبه‌های مختلف انسانی، فنی، فعالیت، موضوع و ... می‌توان بسیاری عناصر را ذی مدخل دانست. اما به عنوان عناصر مشترک روش‌شناسی آموزش تعاونگران بزرگسال توجه به موارد ذیل بسیار حائز اهمیت است:

۱- بومی کردن آموزش و یادگیری؛ روشهای آموزشی ویژه بزرگسالان باید بر

تعلیم و تربیت مطرح بوده است. اندیشمندان علوم تربیتی به متدولوژی آموزش بزرگسالان همانند خردسالان اهمیت داده و در این زمینه پژوهشهای زیادی به عمل آورده‌اند. اما با این وجود متدولوژی آموزش بزرگسالان در کشور ما سابقه دیرینه‌ای ندارد.

تاریخ پژوهشهای انجام شده در دهه‌های اخیر، برای برنامه‌ریزان و آموزشگران ارمغانهای نسبتاً مفید و سودمندی به همراه داشته است. بر پایه این یافته‌ها، روشهای آموزش بزرگسالان می‌بایست مبتنی بر ویژگیهای روانشناختی، نیازها، انگیزه‌ها، علائق، شغل، حرفه، تجارب و سایر خصوصیات اقتصادی، اجتماعی و بوم‌شناختی آنان تنظیم شده باشند.

از آنجا که هرگونه آموزش باید از روش

متدولوژی آموزش تعاون

متدولوژی یک واژه انگلیسی و بیگانه است که در زبان فارسی به روش‌شناسی ترجمه شده است. ریشه لغوی آن نیز از واژه متد (Method) گرفته شده است.

در فرهنگ معین و نیز فرهنگ انگلیسی به فارسی آریان پور واژه متد (Method) به معنای روش، شیوه، راه، طریقه، طرز و اسلوب آمده است. امان‌الله صفوی در کتاب کلیات روشها و فنون تدریس روش را چنین تعریف کرده است: روش عبارت است از راه انجام دادن هر کاری. وی روش تدریس (آموزش) را نیز چنین توصیف نموده است: راه منظم، با قاعده و منطقی برای تدریس، آموزش ...

متدولوژی یا روش‌شناسی آموزش همواره به عنوان یکی از عناصر و ارکان

آموزش و یادگیری بومی تأکید داشته باشند. در آموزش بزرگسالان نکته مورد و شوق اندیشمندان این است که برای یادگیری پایدار و معنی دار ضروری است روش آموزش با ویژگیهای بوم شناختی سازگار شود و از این طریق به اجرای آموزش پرداخته شود. چنانچه آموزش تعاون این نکته بارز و شناخته شده را رعایت کند یقیناً یادگیری و آموزش برای تعاونگران سودمند و مفید واقع خواهد شد.

مهمترین مزیت آموزش و یادگیری بومی این است که بزرگسالان با روش آموزش و سایر عناصر آن مانوستر خواهند بود و در نتیجه راحتتر، آسانتر، و با انگیزهتر به یادگیری مطالب و مهارتهای آموزشی مورد انتظار خواهند پرداخت. ضمن این که، آمادگی لازم را به دست می آورند تا در صورت لزوم، آموخته های خود را به نحوی مطلوب و آسان در موقعیتهای واقعی در زندگی، کار و فعالیتهای اجتماعی به کار گیرند.

برای اجرای این اصل در آموزش تعاونگران بزرگسال، مناسبترین وضعیت این است که آموزشهای تعاون در محل زندگی و نیز محل کار تعاونگران شرکت کننده در دوره های آموزشی، طراحی و برگزار شود. همچنین کلید واژگان و ادبیات آموزش، تدریس و یادگیری بر پایه نکات یاد شده شکل گرفته باشد.

۲- پرورش تفکر منطقی: می توان ادعا نمود که تشکیل یک شرکت تعاونی اصالتاً محصول تفکر منطقی عدهای تعاونگر بوده است. به عبارت دیگر تعاونگران در آغاز (تأسیس و راه اندازی) و پس از آن (تداوم فعالیت تعاونی) با اندیشه و تفکر منطقی توأم با نوآوری و خلاقیت نسبت به ایجاد و تداوم فعالیتهای تعاونی خود می پردازند. با این وصف، این تفکر می بایست پیش از پیش در آنان تقویت گردد تا سریعتر و منطقیتر در خدمت توسعه تعاون قرار گیرند. بر پایه مطلب بیان شده، ضروری است آموزش تعاون گروهی از روشهای آموزشی را برای آموزش

و یادگیری انتخاب کند تا تعاونگران بزرگسال را برای تشخیص نیازها (خودیابی) و رفع آنها (مشکل گشایی) حمایت کند تا این فرآیند را با تکیه بر اندیشه و نوآوری خود طی نمایند. بهره گیری از روشهای آموزشی فعال (اکتشافی، حل مسأله، مشکل گشایی، آزمایش، تجربه و ...) در پرورش تفکر منطقی تعاونگران بزرگسال مؤثر است.

۳- پرورش روحیه خود یادگیری یا خودآموزی: بزرگسالان تمایل دارند در فرآیند آموزش فعال بوده و در فعالیتهای یادگیری دخالت داشته باشند. آنان از سکون و انفعال خسته می شوند و از جلسات آموزشی که این گونه اداره می شوند، چندان رضایت ندارند. آموزش تعاونی می بایست شرایط، منابع، تجهیزات و نیروی انسانی آموزش را به طریقی میسر سازد تا بهره بردن از روشهای آموزشی که مشارکت تعاونگران را در فعالیتهای یادگیری امکان پذیر می سازد، عملی شود. یکی از روشهای مناسب خودآموزی یا خود یادگیری است.

روشهای آموزش از راه دور و تشویق تعاونگران بزرگسال برای شرکت در این گونه دوره ها بسیار حائز اهمیت و مفید است. آموزشهایی که معلم صرفاً نقش کمک آموزشی دارد و یا آموزشهایی که بدون حضور معلم صورت می گیرد، برای هدایت

تعاونگران به سوی خود یادگیری بسیار اثر بخش می باشد. و موجب می گردد فرآیند یادگیری به نحوی پایدارتر و عمیقتر اتفاق افتد. در این روشها، تعاونگران به طور نسبتاً مستقل به یادگیری مطالب آموزشی می پردازند و بدون وابستگی به آموزشگر، یا معلم فرآیند خودآموزی را طی خواهند کرد.

۴- رعایت کردن دموکراسی آموزشی: تعاون رویکردی است که به "دموکراسی" به منزله یک شالوده و اصل می نگرد. در واقع، ادبیات نهضت تعاونی و اصول آن، دموکراسی را گوهی گرانبها برای رشد و پرورش شخصیت فردی و اجتماعی می داند. از سوی دیگر، آموزش و به ویژه آموزش بزرگسالان، فرایندی است که رعایت دموکراسی در آموزش و یادگیری یکی از عناصر مهم آن به شمار می رود. بدیهی است رعایت اصل دموکراسی برای تعاونگرانی که همواره تشویق به رعایت آن شده اند، یک ضرورت اجتنابناپذیر محسوب می شود. این امر برای ارتقای کیفیت تدریس و یادگیری نیز بسیار اهمیت دارد. بنابراین، رعایت دموکراسی هم از بابت نقش سازنده آن در فعالیتهای تعاونی و هم از لحاظ ارتقاء سطح یادگیری، بسیار حائز اهمیت است.

از سوی دیگر، تعاونگران شرکت کننده در دوره های آموزشی به عنوان بزرگسال، از رفتارهای خودسرانه و مستبدانه آموزشگران بیزار می جویند. این گروه از افراد تمایل دارند در مراحل طراحی آموزشی، اجرا و مدیریت آموزش و نیز انتخاب تجارت و فرصتهای یادگیری مشارکت فعال داشته باشند تا این فرآیند را به سوی تأمین نیازهای آموزشی خود هدایت کنند.

مطالب یاد شده حاکی از آن است که آموزش تعاون باید از روشهای آموزشی مبتنی بر آزاد منشی سود جوید و دور از هر گونه استبداد جاری شود.

۵- سازگاری، روش آموزش با تجارب تعاونگران: اندیشمندان علوم تربیتی بر این باورند که هر روش آموزشی که انتخاب می شود، می بایست با سطح تجارب،

اطلاعات، معلومات، دانش و پیش دانسته‌های یادگیرندگان سازگار و منطبق باشد. در غیر این صورت یادگیری بسیار سطحی، کم دوام و کم اثر خواهد بود.

بر این مصداق، در آموزش تعاون نیز باید تجارب، دانش و مهارت‌های تعاونگران شرکت کننده در دوره‌های آموزشی به عنوان یک عنصر بنیادین مطرح نظر برنامه ریزان و آموزشگران قرار گیرد. شایسته نیست از روش‌های آموزشی استفاده شود که آموزش را برای تعاونگران سخت و یا خیلی آسان جلوه دهد و در نتیجه از تداوم یادگیری آنها کاسته گردد.

اگر برای تعاونگران یک دوره آموزشی، مطالب آموزشی با روشی پیچیده تدریس شود و یا این که مطالب انتخاب شده با تجارب آنان بیگانه بوده و یا با سطح اطلاعات و درک آنان سازگار نباشد، یقیناً از آموزش دوری خواهد جست. از این رو لازم است از طریق سنجش یا آزمون اطلاعات کافی را از سطح دانش، تجارب و درک فهم تعاونگران به دست آورد و سپس بر اساس نتایج به دست آمده، روش آموزشی مناسب و مؤثر را انتخاب نمود.

۶- توجه کافی به آموزش مستمر: در عصر کنونی اصل تداوم و استمرار آموزش برای بزرگسالان به عنوان یک اصل مؤثر و جهانی در نزد آموزشگران اهمیت فراوان دارد. آموزش مداوم یک رویکرد شناخته شده و اصلی در آموزش به شمار می‌رود و آموزش تعاون نیز در صورتی نقش توسعه‌ای خواهد داشت که این مسأله را مورد توجه قرار دهد.

متأسفانه در بسیاری از کشورها، آموزش تنها به برگزاری هر از چند گاه یک دوره آموزشی چند روزه، یا سمینار آموزشی یک تا دو روزه محدود شده و با آن به صورت دفع الوقت برخورد می‌شود. این در حالی است که چنین آموزش‌هایی نه تنها یادگیری معنی دار و نسبتاً پایداری را برای یادگیرندگان به ارمغان نخواهند آورد، بلکه از بعد میزان یادگیری و حجم آموزش هرگز کافی به نظر نمی‌رسد. در دنیای متحول

امروز که آن را عصر اطلاعات نامیده‌اند، حجم تولید اطلاعات و میزان پیشرفت فناوری و ... آنچنان فزاینده است که برگزاری هر از چند گاه یک دوره آموزشی هرگز مسأله کمبود اطلاعات مردم و مخاطبان مورد نظر را بر طرف نخواهد ساخت.

از سویی دیگر، میزان این کمبودهای آموزشی، عموماً احساسات و علاقمندی تعاونگران برای فعالیتهای به هنگام و مفید تعاونگرانه را به مرور زمان زایل خواهد ساخت. از سوی دیگر تعاونگران برای موفقیت و کارآیی باید به اطلاعات و تجارب جدید و به هنگام تجهیز شوند.

۷- توجه داشتن به روش‌های آموزش گروهی: اساساً برای آموزش حضوری سه روش شناخته شده وجود دارد که در بیشتر کشورهای دنیا راجع می‌باشند. این سه روش عبارتند از آموزش فردی، آموزش گروهی و آموزش انبوهی.

در آموزش انفرادی برنامه‌های آموزشی برای یک فرد طرح ریزی و به اجرا در می‌آید و معلم و آموزشگر تنها برای یک یادگیرنده جریان آموزشی را جاری می‌سازد. این روش آموزش به دلیل جمعیت انبوه مخاطبان نهضت تعاونی و هزینه‌های سنگین نیروی انسانی آموزش دهنده و امکانات و تجهیزات لازم چندان مفید و عملی نیست.

بنابراین آموزشگران می‌بایست برنامه‌ها و فعالیتهای خود را بر آموزشگاههای گروهی و انبوهی متمرکز سازند. آموزشگاههای گروهی از جمله آموزشگاههایی هستند که در دوره‌های آموزش مختلف مخاطبان حضور یافته و به طور مستقیم (کلاس درس) آموزش می‌بینند. بهتر است آموزشهای انبوهی برای تداوم یادگیری، آموزشهای ترویجی، فرهنگ سازی، اطلاع رسانی و سایر فعالیتهای آموزشهای تعاونی مورد استفاده قرار گیرد.

۸- کاربرد اصولی فن‌آوری آموزشی: یک روش آموزش هنگامی قادر است آموزش و یادگیری را مؤثر و معنی دار سازد که از آخرین یافته‌های علوم تربیتی و فناوریهای آموزشی، استفاده بهینه را به عمل آورده باشد. امروزه نقش فن‌آوری آموزشی در تسهیل و تسریع یادگیری کاملاً اثبات شده است و روشهای آموزشی مبتنی بر فناوری آموزشی مؤثرتر و کارآمدتر می‌باشند.

روشهای آموزش تعاون نیز باید از فناوری آموزشی مناسب بزرگسالان بهره کافی برده باشند. به عبارت دیگر، انتخاب راهبردهای مناسب آموزشی، طراحی آموزشی منطقی و استفاده از رسانه‌های آموزشی (فیلم، اسلاید، عکس، چارت، مدل، راکت و ...) در خدمت سیستم یادگیری قرار خواهند گرفت و فرآیند تدریس - یادگیری را

جامع‌رکمه جانبه (سیستمی) ساخته و تسامونگران شرکت کنند در دوره‌های آموزشی از آموزش و یادگیری لذت خواهند برد.

۹- تأکید روشهای آموزشی بر یادگیری از طریق عمل: تجارب آموزشی حاضر ثابت می‌کنند بزرگسالان شرکت کننده در دوره‌های آموزشی، مطالب و مهارت‌هایی را به خوبی یاد خواهند گرفت که قادر باشند عملاً بعد از یادگیری آنها را در محیط کار و موقعیت‌های مورد نظر در زندگی به کار گیرند. در واقع آموزش نظری مشکل آنان را حل نخواهد کرد و از این رو، به چنین آموزشهایی تمایل نشان نمی‌دهند. در این راستا آموزش تعاون برای بهبود بخشی فعالیت‌های خود باید از آن نوع روشهای آموزشی سود ببرند که مطالب و مهارت‌های آموزشی را به شیوه‌های عملی و تجربی به تسامونگران بزرگسال شرکت کننده در دوره‌های آموزشی بیاموزند.

یک اصل شناخته شده این است که ما چیزی را که انجام می‌دهیم بهتر یاد خواهیم گرفت. اگر در آموزش صرفاً آموزشگران به سخنرانی بسنده کنند، یادگیرندگان یاد خواهند گرفت که صرفاً سخنرانی کنند. این در حالی است که در فرآیند تدریس و یادگیری باید ترتیبی فراهم ساخت تا یادگیرندگان موضوعات آموزشی را به صورت عملی و تجربی بیاموزند. تنها در این صورت است که آنان توانایی به کارگیری آموخته‌های خود را کسب خواهند نمود. آموزش از طریق عمل و تجربه از مهم‌ترین عناصری است که روشهای آموزشی باید به آن توجه کنند. از آنجا که "تعاون" یک پدیده واقعی و عینی و تسامونگران در وضعیت شغلی و زندگی خود باید اطلاعات و مهارت‌های خود را عملاً در جریان انجام فعالیتها به کار گیرند. بنابراین آموزش تعاون هنگامی اثر بخش است که از ارزشهای آموزش عملی و کاربردی استفاده به عمل آورند.

۱۰- توجه داشتن به تفنن و سرگرمی: یافته‌های روان‌شناسی آموزش و یادگیری نشان می‌دهد که بزرگسالان تمایل به شرکت در آموزشهایی را دارند که خشک و بی روح

نباشند. در واقع، جلسات آموزشی نباید بیش از حد جدی و رسمی باشد. از این رو آموزش تعاون به عنوان یکی از زیر شاخه‌های آموزش بزرگسالان باید از روشهای آموزشی استفاده به عمل آورد که تسامونگران شرکت کننده در برنامه‌های آموزشی احساس تنوع، آزادی، تفنن و سرگرمی نمایند. این گونه روشها (مانند: نمایش، بازدید از تعاونی‌های

تجارب آموزشی حاضر ثابت می‌کنند بزرگسالان شرکت کننده در دوره‌های آموزشی، مطالب و مهارت‌هایی را به خوبی یاد خواهند گرفت که قادر باشند عملاً بعد از یادگیری آنها را در محیط کار و موقعیت‌های مورد نظر در زندگی به کار گیرند.

مقابل و پویا باشند. یعنی آموزش مطلوب و با کیفیت محصول همکاری و مشارکت گروهی آموزشگر و آموزش گیرنده است.

در آموزش تعاونی (ویژه بزرگسالان) هدف برنامه‌های آموزشی آن است که بسیاری از آموزشهای مشترک گروهی از تسامونگران شرکت کننده در آن برنامه مرتفع شود. بنابراین، اساس آموزش و یادگیری می‌بایست بر تأمین و رفع نیارهای آموزشی آنان استوار باشد و برنامه آموزشی مزبور برای نیل به کیفیت مطلوب، جایگاه تجلی همکاری و مشارکت و هم آموزی تسامونگران باشد. در این وضعیت آنان علاوه بر این که مطالب آموزشی را به خوبی یاد خواهند گرفت، روحیه همکاری و مشارکت، بیش از پیش در آنان تقویت خواهد یافت.

منابع و مأخذ:

- ۱- ابراهیم زاده، عیسی. "آموزش بزرگسالان". انتشارات دانشگاه پیام نور. تهران (۱۳۷۳).
- ۲- برجسون، پال. "سلسله‌ای برای آموزش بزرگسالان". ترجمه: غ. بهبهانیان. انتشارات بنگاه ترجمه و نشر کتاب. تهران (۱۳۵۹).
- ۳- میلور، گال و دیگران. "برنامه‌ریزی برای یادگیری بهتر". ترجمه: غلامرضا خوبی‌نژاد. انتشارات آستان قدس رضوی. تهران (۱۳۷۳).
- ۴- یسغنا، عادل. "وسایل کمک آموزشی". انتشارات دفتر تحقیقات و برنامه‌ریزی درسی. تهران (۱۳۶۴).
- ۵- هلک، زاک. "سرمایه‌گذاری برای آینده". ترجمه: عبدالحسین فیسی. انتشارات مدرسه. تهران (۱۳۷۴).
- ۶- شعبانی، حسن. "مهارت‌های آموزشی و پرورشی". انتشارات سمت. تهران (۱۳۷۲).
- ۷- صفوی، اسان‌الله. "کلیات روشها و فنون تدریس". تهران (۱۳۷۱).

8- Massey, B. Norman. "Patterns for the teaching of science". Canada, The Macmillan company. (1977).

9- Alfered, H. Gorman. "Teachers & Learners" The Interactive Process of Education". Ally & Bacon, INC.

موفق و الگو، گردش علمی، نمایش فیلم، بحث و گفتگو و...) ضمن آن که محیط آموزشی را برای آنان جذاب می‌سازد، یادگیری عمیق و پایدارتری را برای آنان مهیا خواهد ساخت.

۱۱- تقویت کردن رویکرد هم آموزی: یک برنامه آموزشی موفق، برنامه‌ای است که طی آن آموزشگر و آموزش گیرنده دارای همکاری، مشارکت فعال، و ارتباط

